

UTISGAD

International Journal of Commerce, Industry and Entrepreneurship Studies

ISSN: 2791-6987

Article ID: UTISGAD-2024-4-1-1701 pp. 1-14

Article Type: Research Article

Received: 17.01.2024

Accepted: 04.04.2024

Copyright: CC BY-NC 4.0 | Checked by: iThenticate

Open-Access Policy: BOAI has been applied.

www.utisgad.org | www.sitso.org.tr | Article Link

KRİZ YÖNETİMİ ÜZERİNE AKADEMİK BİR BAKIŞ: KRİZ YÖNETİMİNİN ÜNİVERSİTE SİSTEMİNE YANSIMASI VE TEZLERİN ROLÜ

Sibel DEMİRER YURDUGÜL¹ & Seyhun YURDUGÜL²

ÖZET

Kriz anları birimin önleme ve uyum kabiliyetinin en aza indiği veya yok olduğu anlar olarak tanımlanabilir. Beklenmedik durumlarda ortaya çıkabilecek krizlerin olumsuz sonuçlarını engelleyebilmek gerekir. Krizler doğal afetler sonucu, ekonomik şartların bozulması halinde, ürün/hizmet alan kişilerin şikayeti ile pandemi gibi küresel veya toplumsal ölçekli olaylar sonucu ortaya çıkabilir. Kriz yönetimi devlet ya da özel tüm kuruluşlarda uygulanabilir. Bu çalışmada YÖK Tez Kataloğu'ndaki, 1992-2023 tarihlerini kapsayan 292 adet tez taranmıştır. Bu tezlerin büyük bölümü üniversitelerin İşletme Ana Bilim Dallarında yürütülmüştür. Tezlerin 44 adedi Doktora, bir adedi Tıpta uzmanlık üzerine olup geri kalanı ise yüksek lisans tezidir. En çok tezin Marmara Üniversitesi'nde yürütüldüğü gözlenmektedir. 1990'lı yıllardaki tezler daha çok seyahat ve genel işletme sektöründe yoğunlaştığı, 2000'lerin başında daha çok deprem ve ekonomik kriz gibi Türkiye gündemini işgal eden konular, 2010 civarında diplomatik krizler ve 2020'li yıllarda ise başta COVID-19 ve yeni iletişim teknolojileri konularının baskın çalışıldığı görülmektedir. Kriz yönetimi konulu tezler çok azdır. Önem ve amaç olarak çalışma, özellikle kriz anında davranış, yönetim ve kolaylaştırıcı hareket kabiliyetinin kurumsal olarak etkinliğini sağlayarak bu konuda ilgili kuruluşlardaki görevli kişilere desteği hedeflemektedir. Farklı alanlardan örnek verilmesi suretiyle çalışma özgünlük kazanmıştır. Kriz yönetiminde sunulacak yenilikçi yaklaşımlar ile ayrıntılı bir katkı da sağlanacaktır. Sonuç olarak kriz anında nasıl davranılması gerektiği tüm kurum ve kuruluşlarda olduğu gibi üniversitelerde daha etkin bir şekilde bilinmelidir ve bu durum tezler başta olmak üzere akademik çalışmalarla desteklenmelidir.

Anahtar Kelimeler: Kriz, Kriz yönetimi, Tez, Derleme

JEL Kodları: M11, L10

¹Dr., Müdür yardımcısı, MEB, Bolu-Türkiye, sibelyurdugul14@gmail.com, ORCID:0000-0002-3904-2748

²Prof. Dr. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Bolu-Türkiye, yurdugulseyhun@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3652-9737

AN ACADEMIC GLANCE ON CRISIS MANAGEMENT: THE REFLECTION OF CRISIS MANAGEMENT TO UNIVERSITY SYSTEM AND THE ROLE OF THESIS

ABSTRACT

The moments of crisis is defined as the minimization or loss of prevention and accordance ability of an unit. It is necessary to prevent the negative results of the crisis that may appear at unexpected moments. The crisis may appear as a result of events like natural disasters, disruption of economic conditions, the complaints of product/service taking people, global or society based conditions. The crisis management is applicable to governmental or private institutions. In this study, 292 thesis was screened out in Higher Education Board of Türkiye(YÖK) which covers the period of 1992-2023. Most of these thesis were supervised in the departments of Management. 44 of these thesis were Ph.D., one was Expertise in Medicine and the remaining is Master of Science. The most were supervised in Marmara University. The thesis in 1990s comprise travel and general management, in the beginning of 2000s the main topic covered the agenda of Türkiye such as earthquake and economic crisis, around 2010 diplomatic crisis and around 2020s mainly COVID-19 and new communication topics was studied. The thesis based on crisis management were found to be too few. The importance and aim of the study targets the support to the authorized people in related institutions with relevance to effective institutional behaviour, management and ease in mobility in crisis moment. Different examples were provided from different fields to specify the study. A detailed contribution will be provided by novel approaches in crisis management. As a result, like all institutions, the behavior in crisis management will be more effectively known in universities and this should be supported by academic studies, mainly by thesis.

Keywords: Crisis, Crisis management, Thesis, Evaluation.

JEL Codes: M11, L10

1. GİRİŞ

Kriz genel anlamda “yüksek önemde bir iş kesintisi” olarak tanımlanır. Üstüne tanımsal bir uzlaşa yoktur. Bir kuruluşun amaç ve fonksiyonunu genelde olumsuz etkileyip, ilaveten hayatını tehlikeye atan, ani ya da zamanla olan, dengeleri alt-üst eden ve acil müdahale isteyen gergin durumlar olarak da ifade edilebilir (Penpece ve Madran, 2015). Her kuruluşun veya örgütün kendi yapısına uygun bir kriz yönetim sistemi kurması, kriz sırasında çalışanların kendini tanıması ve yeteneklerini keşfedebilme olanağı sağlaması nedeniyle avantaj sağlayabilir. Bir krizi oluşturan ortam koşulları; dışsal ve içsel çevre, krizde yaşanabilecek olası örgütsel ve ferdi tepkiler, bazen krizi önleyici olduğu düşünülen yanlış davranışlar; krizi önleyici veya giderici yolda oluşan ilişkiler kriz sürecinde önem kazanmaktadır. Krizlerde nakit darlığı, satış düşüşleri, ani pazar değişiklikleri, uluslararası olumsuzluklar, yeni hükümet düzenlemeleri, kamu koşulları ile özel sektör arasında yaşanabilecek olumsuzluklar, örgütlerde bilgi kaynağı yetersizlikleri, bilgilerin güncellenmemesi ve iletişim sorunları gibi birçok etmen rol alabilmektedir (Asunakutlu vd., 2003). Bu çalışma, özellikle kriz sırasında davranış, yönetim ve kolaylaştırıcı hareket kabiliyetinin kurumsal olarak bütünleşmesi yoluyla bu konuda ilgili kuruluşlardaki görevli kişilere desteği amaç edinmiştir, ayrıca önem arz eden bir diğer husus farklı alanlardan örnek verilmesi suretiyle çalışmanın özgünlüğüdür. Makale kavramsal çerçevenin ifadesi, amaç ve yöntemi takiben bulguların yanı sıra tartışma ve sonuç kısımlarını içermektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çok farklı alanlarda kriz yönetimi konulu tezler ortaya çıkmıştır. Bu alanlar arasında tekstil (Meydan, 2005; Öztürk, 2003), kauçuk (Doğan, 2006), gıda (Turan, 2006), sağlık (Gül, 2010), dış politika ve güvenlik (Savaş, 2008) sayılabilir. Bazı tezler kriz yönetiminin yer aldığı birden fazla alanı içerebilmektedir. Örneğin, dış politika ve turizm bağlamında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kriz yaşayabilmesine rağmen, ekonomik bakımdan turizm gelirleri ile ayakta kalabilen ülkelerden birisidir. Bu konuda yapılan “Turizmde kriz yönetimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde kriz yönetiminin ülke turizminin gelişimine etkileri” başlıklı tezde anket kullanarak ve beraberinde GZFT analizi yapılarak kriz yönetimi ile turizm arasında sağlam bir bağlantı kurulmuştur (Dallaryan, 2006). Diğer taraftan üniversiteler ile kriz yönetimi kavramları birlikte ele alındığında kampüste güvenliğin sağlanması, herhangi bir eylem ve protesto, bilgi-işlem odaklı kayıplar, maddi yetersizlik ve kayıplar, idareci ve öneme haiz personel kayıpları, personel arasındaki sorunlar, iş kazaları, iftira-dedikodu-gıybet vb., gereksiz beyanat ve söylentiler, örgütsel ve çalışanlara yönelik itibar kayıpları, terör, işyeri yıldırımları ve şiddet, yolsuzluk, yangın ve salgın başlıca kriz kaynaklarıdır (Penpece ve Madran, 2015).

Üniversitelerde; farklı bir yarışıl ortamın doğması, ücret ve sıralamalar gibi çoğu etmen onları, özel sektörde yer alan kuruluşlar tarzında davranışa itmektedir. Üniversitelerin giderek daha çok yayın ve çıktı üreten bir birim beklentisi ve bazı akademisyenlerde yayın

yapma sıklığı şeklinde hayata bakış tarzı bu kurumlardan yüksek beklentileri beraberinde getirmektedir. Hizmet sektörü içinde çok paydaşlı olarak yer alan üniversiteler kriz anında kırılgan yapı sergilemektedir. Bu bağlamda üniversitelerde yaşanabilecek muhtemel krizler, rekabet ortamından olumsuz etkilenebilir. Böyle bir ortamda güçlü iletişim yolu ile bir üniversite ayakta kalabilir. Dolayısıyla üniversitelerin kriz dönemlerinde gerçekleştirdikleri iletişim çabaları önem taşımaktadır (Penpece ve Madran, 2015). Belirsizlik ve acil durumlarda gelebilecek soruları yanıtlama özel sektörde olduğu gibi devlette de hayati önem taşımaktadır (Turan, 2006).

Hoşut'a (2019) göre kriz yönetimine ilişkin spesifik dergilerin en sık atf alanlar arasında bulunmaması, üzerinde durulması gereken konuların başında gelmektedir. Kriz durumunda, krizden kaynaklanan olumsuzluğu en aza indirmek ya da krizi, krizin yaşandığı kuruluşun lehine çevirebilecek tarzda yönetmek avantaj sağlayabilmektedir. Kriz yönetiminde ön plana çıkan öge, kriz sırasında kuruluşun başında bulunan yöneticinin kriz başlangıcında tahmini ve doğru yönetim kararlarını almasıdır (Asunakutlu vd., 2003).

Özellikle işletmeler ele alındığında küresel rekabet ile beraber geçmişten daha da fazla bir belirsizliğin yaşandığı günümüz koşullarında faaliyetlerini sürdürmek için yenilikçi yaklaşım ön plana çıkmaktadır. Krizler bazen işletmeleri tehdit ederken bazen de onlara fırsatlar sunabilmektedir. Örneğin bir savaş sırasında bir şirket yalnızca veya ağırlıklı olarak savaşta mağdur duruma düşen tarafa ihracat yapıyorsa iflas durumuna dahi düşebilirken, başka bir şirket ise ambargoya maruz kalan tarafın boşalttığı alanda kısa bir sürede tedarikçi olarak yüksek kazanç elde edebilmektedir. Genel olarak krizin algılanış biçimi kamu kuruluşları veya örgütlerin varlığını devam ettirebilmeleri bağlamında da, krizin yol açabileceği tehlikelerden korunmaları ya da fırsatları değerlendirip zirveyi yakalamalarına bağlı olarak değişebilmektedir. Bunu sağlamak için de başlangıçta örgütlerde etkin bir kriz yönetim sistemi oluşturmak gereklidir. Fakat, kriz yönetim sistemi oluşturulsa da yalnız başına bu yeterli olmamakta, sistemde etkililik sağlayabilmek için yönetici becerisi ve sorumlulukları üstlenme kapasitesinin kamu veya özel kuruluşların üst yönetim kadrosunda olması önem taşımaktadır (Asunakutlu vd., 2003).

Şengün ve Küçükşen'e (2019) göre ülkemizin kamu yöneticisi potansiyeline insan kaynağı sağlayan kamu yönetimi ya da siyaset bilimi-kamu yönetimi bölümlerinde afetlerde farkındalığı arttırmaya yönelik, afetlerde çok boyutlu yöneticilik anlayışına zemin hazırlayabilecek bir içeriğe sahip bir müfredat bulunmamaktadır. Bazı üniversitelerde lisans programı olan veya ders olarak sunulan afet yönetiminde, afetin boyutları mutlaka düşünülmelidir. Etkin bir kriz yönetimi çalışmasının her bilim dalında yapılması gerekliliği, başta üniversiteler ve araştırma merkezlerinin önemli bir çalışma alanı olması gerektiği vurgulanmıştır (Yılmaz, 2008).

2.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada mevcut tez envanterine bakılarak üniversite bünyesinde meydana gelebilecek krizlere karşı önlem almanın yanı sıra kuruluştaki direnci arttırıp değişimi kendi içinde hızlıca uygulayabilme ve olası sorunların önceden belirlenip çözüm odaklı hareket edilmesine yönelik olası girişimler amaçlanmıştır. Çalışma, özellikle kriz anında davranış, yönetim ve kolaylaştırıcı hareket kabiliyetinin kurumsal olarak etkinliğini sağlayarak bu konuda ilgili kuruluşlardaki görevli kişilere desteği de hedeflemektedir. Bu yolla ilgili personel tecrübe kazanacak ve bu tecrübenin paylaşılması ile kriz bağlamında kurumsal kültür kavramı gelişecektir.

3. YÖNTEM

Belirli bir konuda iki ve üzerinde çalışmanın incelenmesine dayanan geleneksel derleme yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda çalışmada YÖK Tez Kataloğu anahtar kelime olarak 'Kriz yönetimi', 'Kriz yönetimi KKTC' ve 'Kriz yönetimi Kıbrıs' kullanılıp taranarak kriz yönetimi ile ilgili 1992-2023 tarihleri arasında yapılmış 292 adet teze ulaşılmıştır. YÖK Tez Kataloğu 1992 ve sonrasındaki tezleri içerdiğinden 1992 yılı öncesinde YÖK Tez Kataloğuna kaydedilmiş kriz yönetimi ile ilgili hiçbir tez bulunmaktadır. Kriz yönetimi ile ilgili ilk tezin yılı esas alınarak derlemeye başlanmıştır. Çalışmanın bitiş tarihi olan 26.12.2023 tarihine kadar yüklenmiş olan tüm tezler dahil edilmiştir. 44 adet Doktora, 1 adet Tıpta uzmanlık ve 247 adet yüksek lisans tezi taranmıştır.

YÖK Tez Kataloğu taranarak kriz yönetimi ile ilgili çalışmalar taranmış yıllara göre doktora, yüksek lisans tezlerinin yoğunluğu incelenmiştir. Yapılan doktora ve yüksek lisans tezlerin hangi bölümlerde yapıldığı incelenmiştir. Üniversitelerde kriz yönetimi çalışma oranlarını belirlemek için üniversitelerde yapılan tez sayıları taranmıştır.

4. BULGULAR

Yıllara göre doktora, yüksek lisans tezlerinin yoğunluğu Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Yıllara göre yapılan tez sayısı

Yıl	Doktora Tezi Sayısı	Yüksek Lisans Tezi Sayısı	Tıpta Uzmanlık	Toplam
2023	7	20	-	27
2022	8	21	1	30
2021	4	16	-	20
2020	0	14	-	14
2019	1	24	-	25
2018	4	11	-	15
2017	2	7	-	9
2016	0	5	-	5
2015	2	9	-	11

2014	1	11	-	12
2013	3	9	-	12
2012	0	4	-	4
2011	0	5	-	5
2010	2	17	-	19
2009	1	6	-	7
2008	1	5	-	6
2007	0	5	-	5
2006	1	7	-	8
2005	0	5	-	5
2004	3	7	-	10
2003	1	11	-	12
2002	1	4	-	5
2001	0	7	-	7
2000	0	2	-	2
1999	1	2	-	3
1998	0	4	-	4
1997	0	2	-	2
1996	0	1	-	1
1995	1	4	-	5
1994	0	1	-	1
1993	0	0	-	0
1992	0	1	-	1
Toplam	44	247	1	292

Yıllara göre incelendiğinde en fazla tezin 30 tez yapılan 2022 ve 27 tez yapılan 2023 yıllarının ağırlıklı olduğu görülmektedir. Bu durumun gelişimi dünya çapında yaşanan salgın ve buna bağlı sağlık, ekonomi, işgücü gibi alanlarda yaşanan güçlüklerin kriz kavramının daha ön planda olmasından kaynaklanabilmektedir. 2020-2023 yılları arası 71 yüksek lisans tezi, 1 tıpta uzmanlık ve 19 doktora tezi yapılmıştır. 2010-2019 tarihleri arası 102 yüksek lisans tezi, 15 doktora tezi yapılmıştır. 1992-2000 tarihleri arası 59 yüksek lisans tezi, 8 doktora tezi yapılmıştır. Kriz yönetimine olan gereksinimin arttığı görülmektedir. Son yıllarda yapılan tezlerde çeşitlilik gözlenmektedir. Örneğin turist rehberliğinde kriz yönetimi (Kabakulak, 2023), sağlık sektöründe örgütsel çevikliğin kriz yönetim sürecine etkisi (Yağmur, 2023), Türk konaklama sektöründe COVID-19 pandemisi döneminde kriz yönetim stratejileri (Çanga, 2023), kamu yönetimi alanında Türkiye’de mülki idarenin kriz yönetme kapasitesinin değerlendirilmesi: Covid-19 örneği (Yılmaz, 2023), göç odaklı insani kriz yönetimi (Özçağlar Eroğlu, 2023), sanayi işletmelerinde işletme yöneticilerinin karar alma tarzlarının kriz yönetimine etkileri (Uzun,2021), okul yöneticilerinin yenilikçilik ve risk alma tutumları ile kriz yönetimi davranışları arasındaki ilişki (Karadağ, 2022), iklim değişiklikleri ve doğal afetler bağlamında finansal kriz yönetimi (Elçi, 2022) farklı alanlarda kriz yönetimi konusu incelenmiştir.

Ülkemizde krizlerin yönetiminin yanı sıra afetlerdeki yönetim, mevzuata bağlı olarak fazla sayıda ve dağılmış yasa, tüzük, yönetmelik ve yönergelerle belirlenmiştir. Dağınık hal başlangıçta uygulamacılara zorluk çıkarmaktadır (Filiz, 2006). Üniversitelerle ilgili kriz yönetimini birlikte içeren tez incelendiğinde Öztürk (2023) tarafından yapılan “Yüksek öğretim kurumlarında kriz yönetimi: Covid 19 tedbirleri konusunda Mardin Artuklu Üniversitesi örneği” başlıklı tez Fırat Üniversitesi’nde yapılmıştır. Çalışma sadece COVID-19 ile sınırlı boyuttadır. Mardin Artuklu Üniversitesi örnek verilerek yapılan bu tezde öğrencilerin COVID-19 döneminde ferdi donanım yetersizliği ve ayrıca ve teknolojiye yabancılık gibi bazı yetersiz durumlar eğitim-öğretim faaliyetine erişimin güçlüğü saptanmıştır ve kurumsal hazırlığın kriz yönetimini kolaylaştırıcı olduğu vurgulanmıştır.

Üniversitelerde Toplam Kalite Yönetimi dersleri farklı bölümlerde verilmektedir. Biyolojik Bilimlerde Toplam Kalite Yönetimi dersinde bir ünite olarak Kriz Yönetimi işlenmektedir. Kriz yönetimi de kamu veya özel herhangi bir kuruluştaki toplam kaliteyi artırıcı boyutta bir uygulama olduğundan yönetim kavramının dersin adına dahi yansımaları nedeniyle bu ders içerisinde bir bölüm olarak kriz yönetiminin sunulması uygun olacaktır. Toplam Kalite Yönetimi dersinde ufak boyutta başlayan bir krizin birdenbire genişlemesi durumunda neler yapılacağı aktarılmaktadır. Sabotaj, hırsızlık, şiddet, anarşi, afetler, basından/ müşteriden/ hizmet alan kişilerden gelebilecek soruların yanlış yanıtlanması, ani yaptırımlar krizlerin ana nedenleri arasında sayılmaktadır. Kriz yönetim planlarının yapılarak doğru ve zamanında uygulanması önemlidir.

Tablo 2. Tezlerin Bölümlere Dağılımı

Konu	Yüksek Lisans Tez sayısı	Doktora Tez sayısı	Toplam	Yüzde
İşletme	94	13	107	36,6
Uluslararası İlişkiler	18	3	21	7,3
Halkla İlişkiler	17	1	18	6,3
Turizm/Turizm İşletmeciliği	14	5	19	6,6
Eğitim/Eğitim Yönetimi ve Denetimi/ Eğitim Yönetimi ve Planlama	14	3	17	5,9
Kamu Yönetimi	14	8	22	7,6
Muhasebe ve Finansman	13	1	14	4,9
Beden Eğitimi ve Spor(Antrenörlük Eğitimi)	11		11	3,9
Hemşirelik	9		8	2,7
Afet Yönetimi	7		7	2,4
Avrupa Çalışmaları	6		6	2,1
Sağlık Yönetimi/Sağlık Kurumları Yönetimi/ Hastane yönetimi	2	2	4	1,4
Spor Yöneticiliği	2	2	4	1,4
Strateji Bilimi	3		3	1,0

Pazarlama/Lojistik hizmetleri ve pazarlama/ Reklamcılık	2	1	3	1,0
Bankacılık/ Ekonomi	1	2	3	1,0
Avrasya Çalışmaları	2		2	0,7
Yönetim ve Organizasyon	2		2	0,7
Elektronik	2		2	0,7
Bilişsel Bilim	2		2	0,7
İnsan Kaynakları Yönetimi	2		2	0,7
Kurumsal İletişim Yönetimi	1		1	0,3
İnşaat Mühendisliği	-	1	1	0,3
İletişim Tasarımı ve Yönetimi/ İletişim	1	1	2	0,7
Geomatik Mühendisliği	1		1	0,3
Çocuk Sağlığı	1		1	0,3
Mühendislik Yönetimi	1		1	0,3
Çalışma Ekonomisi	1		1	0,3
Uluslararası Lojistik ve Ticaret	1		1	0,3
Siyasal bilimler/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönet.	1	1	2	0,7
Makine eğitimi	1		1	0,3
Denizcilik İşletmeleri Yönetimi	1		1	0,3
İlahiyat	1		1	0,3
Toplam	248	44	292	100

Tablo 3. Tezlerin Üniversitelere Dağılımı

Üniversite	Sayı	Üniversite	Sayı
Marmara	26	İzmir Katip Çelebi	2
Dokuz Eylül	18	Muğla Sıtkı Koçman	2
Selçuk	14	Necmettin Erbakan	2
Gazi	13	Süleyman Demirel	2
İstanbul	12	Tokat Gaziosmanpaşa	2
Yıldız Teknik	11	Trakya	2
Anadolu	10	Türk Hava Kurumu	2
Kocaeli	8	Yeditepe	2
Beykent	7	Yüzüncü Yıl	2
Gümüşhane	7	Akdeniz	1
Haliç	7	Avrasya	1
Sakarya	7	Beykoz	1
Dumlupınar	6	Biruni	1
Kahramanmaraş Sütçü İmam	6	Boğaziçi	1
Bahçeşehir	5	Bozok	1
Gebze Yüksek Teknoloji	5	Celal Bayar	1
İnönü	5	Düzce	1
ODTÜ	5	Hacettepe	1
Okan	4	Harran	1

Afyon Kocatepe	4	Hasan Kalyoncu	1
Balıkesir	3	İbn Haldun	1
Çağ	3	İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa	1
Erciyes	3	Karabük	1
Fırat	3	Karamanoğlu Mehmet bey	1
İstanbul Aydın	3	Koç	1
İstanbul Gelişim	3	KTO Karatay	1
İstanbul Ticaret	3	Maltepe	1
İTÜ	3	Mardin Artuklu	1
Kadir Has	3	MEF	1
Kırıkkale	3	Mersin	1
Zonguldak Bülent Ecevit	3	Milli Savunma	1
Ankara Hacı Bayram-ı Veli	2	Namık Kemal	1
Atatürk	2	Niğde Ömer Halisdemir	1
Atılım	2	Pamukkale	1
Aydın Adnan Menderes	2	Polis Akademisi	1
Bilkent	2	Recep Tayyip Erdoğan	1
Bolu Abant İzzet Baysal	2	Rumeli	1
Çanakkale OMÜ	2	Sakarya Uygulamalı Bilimler	1
Çukurova	2	Sivas Cumhuriyet	1
Ege	2	Toros	1
Esenyurt	2	Türk-Alman	1
Gaziantep	2	Uludağ	1
İstanbul Arel	2	Uşak	1
İstanbul Kültür	2	Yeni Yüzyıl	1

Tablo 2 ve Tablo 3 incelendiğinde, en çok tezin ağırlıklı olarak Marmara Üniversitesi kökenli olduğu saptanmıştır. 1990'lı yıllarda bu tezlerin daha çok turizm, havayolu ve genel işletme sektöründe yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Hoştut'a (2019) göre yine işletme bölümleri tezlerin en sık sunulduğu bölüm olmuştur. 2000'li yılların başlangıcı ile birlikte daha çok deprem ve ekonomik kriz gibi Türkiye gündemini işgal eden konuların kriz yönetimi kapsamında çalışıldığı gözlenmiştir. 2010 civarına gelindiğinde ise Avrupa Birliği (AB), Orta Doğu ülkelerinde Arap baharı olarak tanımlanan ABD kökenli kışkırtmalar ve olası kriz koşullarında örgütsel hareket tarzı çalışmalar kriz yönetimi temelli tezlerde ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda Irak, Mısır, Libya, Filistin, Ürdün ve Tunus gibi Orta Doğu ülkeleri ile ilgili çalışmalar tezlere konu olmuştur. Ayrıca Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Kazakistan, Rusya, Sırbistan'a bağlı özerk Kosova, Ukrayna, Bulgaristan, İsrail ve Amerika Birleşik Devletleri kökenli birer çalışmanın da yurt dışı çalışmalar arasında yer aldığı görülmektedir. Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler gibi organizasyonel temelli çalışmaların da bu düzlemde yer aldığı gözlenmiştir. Bu tezlerde savaş koşullarında kriz yönetimi ve olası çatışmalar ele alınmıştır (Mutlu, 1995; Savaş, 2008).

2020’li yıllarda ise başta COVID-19, yeni iletişim teknolojileri ve diplomatik çalışmalarının ön plana çıktığı bir kriz yönetimi kavramı tezlerde işlenmiştir. Terör ile ilgili iki çalışma da mevcuttur. Maden ocakları, mermer, seramik ve agrega ile ilgili üç adet çalışmaya rastlanırken, iki adet büyükşehir belediyesi (Samsun ve Balıkesir) ile ilgili çalışma da bulunmaktadır. Hz. Musa döneminde Tevrat’ta bulunan kriz yönetimi ile ilgili kıssalar dahi incelenmiştir. Sosyal ağlar ve yeni medya kapsamında üç adet çalışmaya rastlanmıştır. Eğitim alanına göz atıldığında ise, okul yöneticileri ile ilgili yapılan yedi adet çalışma dikkat çekmektedir. Yükseköğretim alanında ise Mardin Artuklu Üniversitesini konu alan Fırat Üniversitesinde yürütülen bir adet çalışma mevcuttur. Bu tez çalışması Fırat Üniversitesi’nde yürütülmüştür. Kriz yönetiminin üniversitelerdeki afet ve acil durum yönetimi bölümlerinde de az sayıda çalışıldığını tez sayıları ortaya koymaktadır.

Son yıllarda afet açısından değerlendirildiğinde buradan elde edilen gerek idari gerek akademik kazanımların eğitim alanına da özellikle ilk ve ortaöğretim bakımından yansıdığı gözlenmektedir. Karadağ (2022) doktora tezi bağlamında yaptığı araştırmada okul yönetiminde yer alan kişilerin yenilikçi görüşleri ve risk edinme tutumu ile kriz yönetimindeki davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın evrenini 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Adıyaman ve Gaziantep illerinde okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde görev yapmakta olan okul yöneticileri, örnekleme ise evrenden basit seçkisiz örnekleme yöntemi ile seçilen 258 okul yöneticisi oluşturmuştur. Çalışma sonucu, okulların idarecilerinin yenilikçi yaklaşımı ve risk alım tutumu ile kriz yönetim becerilerinde cinsiyet, görev, meslekteki kıdem, yöneticilikte kıdem, görevin yürütüldüğü eğitim-öğretim kademeleri bakımından istatistiki olarak anlamlı bir fark bulunmadığı; kriz yönetim davranışının kriz yönetiminde hizmet içi yapılan eğitim faaliyetine katılım, okuldaki personel istihdamının fazla veya az oluşu ve öğrencilerin sayısı bakımından istatistiki açıdan anlamlı bir farkın olduğu sonucu elde edilmiştir. Buna ilaveten okul yönetiminde yer alan kişilerin yenilikçi bakışı ve risk alma tutumu ile kriz yönetim yaklaşımları arasında olumlu yönlü düşük düzeyli anlamlı ilişki bulunduğu sonucu elde edilmiştir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Yıl bazında kriz yönetimi ile ilgili tez sayıları özellikle 2003 yılı ve sonrasında artışa geçmiştir. Büyük olasılıkla 2000’li yıllardaki ekonomik krizin bu alanda yapılan çalışmaları tetiklediği varsayılmaktadır. İşletme bölümleri üniversitelerde en çok kriz yönetimi çalışılan bölümler olarak başı çekmektedir. Hemen sırasıyla uluslararası ilişkiler ve halkla ilişkiler bölümleri bu alanda sırasıyla en çok tez yürütülen ilk üç bölüm arasında yer almaktadır. En çok tezin, dört ana kent (İstanbul, Ankara, İzmir ve Konya) üniversitelerinde yapıldığı saptanmıştır. Bu üniversitelerde ‘Afet ve Acil Yardım Yönetimi’ bölümlerinin olmadığı (Selçuk Üniversitesi hariç) gözlenmiştir. Daha ziyade ön lisans programı olarak bu bölümlerin açılmasının tez sayısını azalttığı düşünülmektedir. Afet ve Acil Yardım Bölümlerinde kriz yönetimi ile ilgili yürütülen tez sayıları işletme ve uluslararası ilişkiler bölümlerine göre çok azdır. Uluslararası ilişkiler bölümlerinden

işletme bölümleri gibi nitelikli tezlerin üretildiği ve dış politika bağlamında önemsenmesi gereken tezlerin çıktığı saptanmıştır. Üniversitede olabilecek sorunların yer aldığı sadece bir adet tezin olması da üniversite akademik camiasının bu konuya ilgisinin daha çok olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu alanda bir boşluk olduğu görülmektedir.

Özellikle bu çalışmanın öne çıkardığı sorun üniversitelerde kriz yönetiminin afet boyutunda fazla algılanmadığı olarak düşünülebilir. Bunu aşabilmek için işletme bölümlerinden özellikle yetmiş doktoralı öğretim kadrosunun ilgili dört yıllık bölümlerde istihdamının yanı sıra işletme ve acil durum yönetimi bölümleri arasında, proje, makale ve sunum üretilerek bilimsel potansiyel oluşturmak, ortak ders ve çift anadal-yandal programları başlatılabilir. Sonrasında devlette ilgili kuruluşlara ortak hareket yönergesi, bilgisayar/telefon destekli eylem planları vb. hazırlamak suretiyle bilgi ve deneyim paylaşımı sunularak daha etkin hareket edilebilir.

Salgınlar da dahil felaket anlarında üniversiteler bünyesinde özellikle kriz durumlarıyla baş edebilmek ve doğru kriz yönetimi unsurlarını ortaya koyma amaçlı çalışmalar yapılabilir. Üniversite bünyesinde iletişim hattı oluşturulabilir. Bu hatlar rektörlüklerce koordine edilmeli ve psikoloji, iletişim, sosyoloji, eğitim ve işletme/kamu yönetimi alan mezunlarından oluşan nitelikli personel (tercihen doktora mezunları ve akademik personel görevlendirmesi yapılarak) istihdam edilmelidir. Bu görevlilerce olası risk durumları tespit etmeli, GZFT analizleri ile kriz boyutundan olumlu değişime geçişin yollarını araştırılmalıdır. Burada üniversitede çocukları öğrenim gören anne-babaların veya öğrencilerin diğer yakınlarının bu hattı ilk arayacakları düşünüldüğünde telefonda verilecek yanıtlar sakın ve nitelikli olmalıdır. Bu hatta veri akışı anlık olarak kolayca ilgili birimlerle hızlı koordinasyon kurularak sağlanabilmelidir. Yeterli ekipman ve donanım düzeyinin de yükseltilmesi kriz yönetiminde ilgili personele kolaylık sağlayacaktır. Özellikle yeni bina, eğitim öğretim faaliyeti yürütülecek bölüm açılması gibi konularda stratejik planlarla bağlantı kurularak eyleme geçilmesi işe yarayacaktır.

Uzaktan eğitime geçilmiş olan Şubat 2023-Haziran 2023 arasında 16 Mart 2023 Perşembe saat 13:55'de Bolu merkezli yaşanan orta şiddetli (4.8) depremde fakülte kapılarının kartlı açılması nedeniyle kapalı olmasının paniğe yol açması bu duruma en basit örnektir. Dönem içerisinde 1700 adet öğrencinin olduğu böyle bir ortamda, eğer uzaktan eğitim olmasa idi çıkabilecek paniğin izdihama hatta yaralanmalara neden olabileceği de açıktır. Fakültenin bulunduğu yerleşkenin uçak güzergahı olması (İstanbul kalkışlı Doğu ve Güneydoğu bölgelere giden uçak trafiğine ek olarak Orta Doğu ülkelerinin İstanbul ve Avrupa bağlantılı uçuşlarına da güzergah oluşturması) nedeniyle de hiçbir önlem alınmamıştır. Kriz kavramının afet ile ilgili yönü olduğu düşünüldüğünde afet yönetimi ile ilgili tezler ön plana çıkmaktadır. Afetlerin önüne geçip zararını azaltabilmek adına "zararın azaltılabilmesi, hazırlanma aşaması, kurtuluş ve ilk yardım, rehabilitasyon ve sil baştan yapılandırma" aşamalarında gerekli bütün faaliyetlerin yönlendirilmesi, koordinasyonu ve uygulaması" için kriz yönetimi tüm topluma kamu ve özel kurumlar ile kaynakların ortak yönetimini sağlayabilecek çok boyutlu fırsat sunmaktadır. Bu bağlamda

yapılacak eylemler birbirlerine bağılılığın yanı sıra öncesinde ne yapılmalı, afet anında nasıl davranılmalı ve afet sonrasında nasıl davranılmalı şeklinde üç başlıkta sunulmalıdır. Bu şekilde yapılan uygulamaların afetlerin sıkça yaşandığı, refah düzeyi yüksek ülkelerde olumsuz sonuçları azalttığı görüldüğü belirtilmiştir.

Olası mağduriyetlerin yanı sıra kurum imajının zedelenmesinin de önüne geçmek için Valilik ve AFAD nezdinde acil kriz planların yapılması hayati önem taşımaktadır. Kalabalık ortamlarda sınıf, ofisler ve laboratuvarlarda bina tahliye planlarına yer verilmesi ve öğrencilerin sıklıkla bilgilendirilmesi önemlidir. Bu bağlamda, 12 Kasım 2022’de ülkemiz genelinde yapılan Çök-Kapan-Tutun tatbikatı benzeri uygulamaların çok sık yapılması genç nüfustaki bilinci arttıracaktır. Akademisyenlere ve idari personele uygulanan İş sağlığı ve güvenliği eğitimlerinin daha yaygın bir biçimde Türkçe, İngilizce, Arapça ve Rusça olarak öğrencilere yaygın bir biçimde uygulanması ve mezuniyet koşulu olarak her yıl tekrarlanması önemlidir. Bu bağlamda sonuç olarak afet anındaki krizlerle, halkla ilişkilerin değerlendirildiği ve herhangi bir işletmede çıkabilecek krizlerin ortak şekilde ele alınıp tüm kurum, kuruluş ve üniversitelerde kriz yönetiminin yapılandırılması önem kazanmaktadır. Bu yapılandırma esnasında temel eğitim ve sağlık üzerine yapılan tez çalışmalarından da destek alınabilir.

Etik Komite Onayı: Bu araştırma derleme şeklinde yapıldığı için etik kurul onayı gerekmemektedir.

KAYNAKLAR

- Asunakutlu, T., Safran B. & Tosun, E. (2003). *Kriz yönetimi üzerine bir araştırma. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(5).
- Çanga, A. (2023). *Crisis management strategies during the COVID-19 pandemic in the Turkish hospitality sector: An evaluation of hotel managers' approaches*, Yayınlanmamış doktora tezi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Dallaryan, S. (2006). *Turizmde kriz yönetimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde kriz yönetiminin ülke turizminin gelişimine etkileri*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi İşletme Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Doğan, S, K. (2006). *İkame ürün tehditine karşı stratejik planlama ve kriz yönetimi: Pencere sektöründe bir uygulama örneği "Seçil Kauçuk"*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Ana Bilim Dalı, Mersin.
- Elçi, S.(2022). *İklim değişiklikleri ve doğal afetler bağlamında finansal kriz yönetimi: 2011 yılı Van depremi örneği*, Yayınlanmamış doktora tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Filiz, E. (2006). *Türk kamu yönetiminde kriz yönetimi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Malatya.

- Gül, A. (2010). *İstanbul ilinde üç farklı statüdeki hastanede çalışan hemşirelerin kriz ile karşılaşma durumları, kriz yönetimine bakışı ve kişilik özellikleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Gültekin, S. (2003). *Kriz yönetimi ve kriz yönetiminin doğal afetlerde (deprem) etkinliğinin arttırılmasına yönelik bir öneri (Marmara Depremi'nde TSK uygulamalarının değerlendirilmesi)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi Yönetim ve Organizasyon Ana Bilim Dalı, Kütahya.
- Hoşut, S. (2019). Kriz yönetimine ilişkin bilimsel eğilimlerin resmedilmesi: Lisansüstü tezlerin analizi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1), 607-624. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.445984>
- Kabakulak, A. (2023). *Turist rehberliğinde kriz yönetiminin liderlik tarzlarıyla ilişkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Karadağ, C.A. (2022). *Okul yöneticilerinin yenilikçilik ve risk alma tutumları ile kriz yönetimi davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Yönetimi Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Meydan, M. (2005). *Kriz yönetimi ve muhtemel bir krize karşı işletmelerin hazırlıklarına yönelik alan araştırması (Denizli tekstil işletmeleri örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Afyon.
- Mutlu, M. J. (1995). *Limited war in crisis management*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Özçağlar Eroğlu, H. (2023). *Göç odaklı insani kriz yönetimi: Karmaşıklık kuramı açısından bir analiz*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Öztürk, A. (2003). *Kriz yönetimi ve tekstil sektörüne etkileri ile ilgili bir uygulama*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Konya.
- Öztürk, C. (2023). *Yükseköğretim kurumlarında kriz yönetimi: Covid 19 tedbirleri konusunda Mardin Artuklu Üniversitesi örneği (Bir durum çalışması)*. Yayınlanmamış doktora tezi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Penpece, D., & Madran, C. (2015). Üniversitelerde kriz iletişimi. *Öneri Dergisi*, 11(44), 33-60.
- Savaş, Ö. (2008) *The role of national security culture in crisis management: The case of Kardak crisis*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Şengün, H ve Küçükşen, M. (2019). Afet yönetimi eğitimi niçin gerekli?. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33(46), 193-211.
- Turan, Ç. (2006). Kriz dönemlerinde yerli gıda firmalarındaki kriz yönetimi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, İstanbul.

- Uzun, D. (2021). *İşletme yöneticilerinin karar alma tarzlarının kriz yönetimine etkileri: Sanayi işletmelerinde bir araştırma*. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Yağmur, Ö.B. (2023). *Örgütsel çevikliğin kriz yönetim süreci ile örgütsel dayanıklılığa etkisi: Sağlık sektörü örneği*, Yayımlanmamış doktora tezi, Biruni Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, A. (2023). *Türkiye’de mülki idarenin kriz yönetme kapasitesinin değerlendirilmesi: Covid-19 örneği*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amme İdaresi Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Yılmaz, S. (2008). Kriz Yönetimi ve Güç Kullanımı, *Savunma Bilimleri Dergisi*, 7, 145 – 169.